

Umrbek ILXOMOV,

O'zbekiston Milliy universiteti Sotsiologiya kafedrasida stajyor o'qituvchisi

E-mail: ilxomov_u@nuu.uz

Tel: 97 400 59 99

O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi professori, sots.f.d. Sh.Sodiqova taqrizi asosida

SOCIAL MOBILITY YOUTH AS A FACTOR OF INTELLECTUAL POTENTIAL

Annotation

In this article, the author relies on the study of social mobility of youth in order to apply the experience of intellectually talented youth in society and in groups in order to demonstrate their potential. Considering that today the issues of youth activity and mobility are very relevant, the importance of social mobility in their formation as an active stratum of society has been revealed. Based on the opinions of scientists in the study of social mobility of youth in society, the study of social mobility of the article in order to develop society in order to form intellectually gifted youth serves as a basis.

Key words: Mobility, intellectual, identity, progressive, crisis, ideal model, cognitive, elite, individual, social space, horizontal, vertical, transformation, stratification, metaphor, social, category.

СОЦИАЛЬНАЯ МОБИЛЬНОСТЬ МОЛОДЕЖИ КАК ФАКТОР ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА

Аннотация

В данной статье автор опирается на исследование социальной мобильности молодежи, чтобы применить опыт интеллектуально талантливой молодежи в жизни общества и в группах с целью демонстрации своего потенциала. Учитывая, что сегодня вопросы активности, мобильности молодежи являются очень актуальными, выявлено значение социальной мобильности в их становлении как активного слоя общества. Опираясь на мнения ученых при изучении социальной мобильности молодежи в жизни общества, исследование социальной мобильности статьи в целях развития общества с целью формирования интеллектуально одаренной молодежи служит основой.

Ключевые слова: Мобильность, интеллектуальная, идентичность, прогрессивная, кризисная, идеальная модель, когнитивная, элитарная, индивидуальная, социальное пространство, горизонтальная, вертикальная, трансформация, стратификация, метафора, социальная, категория.

SOTSIAL MOBILLIK YOSHLAR INTELLEKTUAL SALOHİYATNING OMILI SIFATIDA

Annotatsiya

Mazkur maqolada muallif intellektual salohiyatli yoshlarning jamiyat hayotiga va guruhlarda o'z salohiyatini ko'rsatish maqsadida olib borilgan tajribalarini tadbiq qilish uchun yoshlarning sotsial mobilligini o'rganish bilan asoslanadi. Bugungi kunda yoshlar faolligi, mobilligi masalalari juda ham dolzarb masala ekanligini inobatga olgan holda, ularning jamiyatning faol qatlami sifatida shakillanishlarida sotsial mobillikning ahamiyati ochib berilgan. Jamiyat hayotida yoshlarning sotsial mobilligini o'rganishda olimlarning fikrlariga tayanib, intellektual salohiyatli yoshlarni shakillantirish maqsadida jamiyat rivoji maqsadida maqolaning sotsial mobilligini o'rganish asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Mobillik, intellektual, identifikatsiya, progressiv, krizis, ideal model, kognitiv, elita, individual, ijtimoiy makon, gorizontant, vertikal, transformatsiya, stratifikatsiya, metafora, sotsial, kategoriya.

Kirish. Inson o'rtacha 14 yoshda jismoniy yetuklikka erishadi. Bilim va ko'nikma, intellektual salohiyat ko'lami tarixiy davrlardan kengayib borar ekan, yetuklik maqomiga egalik davri borgan sari orqaga surilib bordi. Shu sababli, zamonaviy jamiyatlarda insonning yetuklikka erishish davri o'rtacha 30 yoshni tashkil etdi.

O'ziga xos sotsial xususiyatlarning tashuvchisi bo'lgan yoshlar va ularning muammolarini ilmiy o'rganish XVIII asr oxiri XIX asr boshlaridagi ijtimoiy-iqtisodiy to'ntarishlar davridan boshlandi. "Yoshlar", "yoshlik davri" kabi tushunchalar ijtimoiy hodisa sifatida huddi shu davrdan qator ilmiy tadqiqotlar obyektiga aylandi. Yoshlik davri xususiyatlari nafaqat yosh chegaralariga, balki yetuklikka erishishda ijtimoiy va madaniy omillarga ham bog'liq. Shu bois, yoshlik davri ijtimoiy-gumanitar fanlarda turlicha talqin qilinishi kuzatiladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Xususan, Artur Shopengauer (1788-1860) yoshlik davrini falsafiy nuqtai-nazardan imkoniyatlar, kelajak sari ildamlash bosqichi sifatida o'rganar ekan; "hayot – yoshlik nuqtai nazaridan – bu cheksiz uzoq kelajak, qarilik nuqtai nazaridan esa – juda qisqa o'tmishdir" -deydi[1].

Hozirda yoshlar ijtimoiy qatlam sifatida dunyo aholisining salmoqli qismini tashkil etmoqda. Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek: "Bugungi dunyo yoshlari – son jihatdan butun insoniyat tarixidagi eng yirik avloddir, chunki, ular 2 milliard kishini tashkil etmoqda"[2]. Aholining ushbu qatlami inson kapitali nuqtai-nazaridan qudratli kuchni o'zida mujassam etadi. Shu bois, "jamiyatimizda aholi, ayniqsa, yosh yigit-qizlarimizning ma'naviy va ma'rifiy saviyasini doimiy yuksaltirish – birinchi darajali ahamiyatga egadir"[3]. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to'g'risida"gi Qonunda yoshlar ijtimoiy-demografik guruhiga 14-30 yoshlilar kiritilgan. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi bo'yicha inson 18 yoshdan boshlab huquqiy munosabatlarning to'laonli subyektiga aylanadi[4]. Ta'lim tizimida "Bola huquqlari to'g'risida"gi xalqaro Konvensiyaga ko'ra, yoshlar ijtimoiy-demografik guruhi davriy chegarasi boshlang'ich nuqtasi 18 yosh qilib belgilangan. Bu zamonaviy jamiyatlarda bolalik, o'smirlilik davrining orqaga surilishi bilan shartlanadi. Aynan ushbu yosh davrida individda ta'limning yakunlanishi va mehnat faoliyatiga kirishish kuzatiladi.

Jamoatchilik tashkilotlari (BMT, YUNESKO) yoshlar ijtimoiy guruhiga 17 yoshdan 25 yoshgacha bo'lgan yigitlar va qizlarni kiritadi. Amerikalik sotsiologlar yoshlik davrini 12 yoshdan 24 yoshgacha deb qabul qilgan. Bunda yoshlikni ikki davrini, ya'ni, "o'smirlilik" (12-18 yosh) va "yosh kattalar" (18-24 yosh) ni alohida ko'rsatadi. O'tgan asrning 70-80 yillarida yoshlikning davriy chegarasi sezilarli ravishda surildi. Bunga muvofiq yoshlikning quyi chegarasi 14-16 yosh deb olingan bo'lsa, yuqori chegarasi 25-30, ayrim davlatlarda esa 30-35 yosh deb qabul qilindi.

Karl Manngeym (1893-1947) fikricha, yoshlar sotsial hayotni jonlantiruvchi mexanizm bo'lib, jamiyatda sodir bo'layotgan keskin transformatsiyalarda oldingi qatorda turuvchi insoniy zahira rolini o'taydi. Bunday jonlanish yoshlardagi har qanday

o'zgarishlarga qisqa fursatda moslashuvchanligi bilan izohlanadi. Shu bois, Manngeym yoshlarni "tabiatan progressiv ham konservativ ham emas" - deb ta'riflaydi[5].

XX asrning 60-70 yillarida A.B.Saxarov, G.M.Minkov, K.Ye.Igoshevlar tomonidan yoshlar jinoyatchiligi muammolari tizimli o'rganildi. 1990 yillarda iqtisodiyotning keskin tanazzuli bois yoshlar jinoyatchiligida yangi to'lqin boshlanib, bunda sotsial qadriyatlarining parchalanishi asosiy sabab sifatida ko'rsatildi. Qayd etish joizki, ko'rsatilgan yillar davomida yoshlar "ijtimoiy muammolar" kesimida o'rganildi. Bunda ikki yondashuv ustuvor bo'lib, bir tomondan, yoshlar jamiyat taraqqiyotidagi tahdid soluvchi, boshqarilishi murakkab bo'lgan kuch sifatida qaralsa, ikkinchi tomondan esa, jamiyatning istiqboli, taraqqiyotini ta'minlovchi insoniy zahira, deb yondashildi. Xususan, I.S.Kon ta'rificha "yoshlar – ijtimoiy-demografik qatlam sifatida qator sotsiopsixologik xususiyatlar yig'indisini o'zida mujassam etadi. Yoshlik – inson hayot siklining biologik jihatdan universal xususiyatga ega bosqichidir. Yoshlarning sotsiopsixologik ko'rsatkichlari o'zgaruvchan xususiyatga ega bo'lib, tegishli jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi, sotsiomadaniy me'yorlari va qonuniyatlari bilan belgilanadi"[6].

Sotsiologiyaning tarmoq yo'nalishi sifatida shakllangan Yoshlar sotsiologiyasi vakillaridan V.T. Lisovskiy yoshlar ijtimoiylashuvi birlamchi va ikkilamchi agentlar orqali amalga oshirilishini ko'rsatar ekan: "Yoshlar – ijtimoiylashuv jarayoni bosqichidan o'tayotgan aholi qatlami bo'lib, nisbatan yetuk yoshda ta'lim, kasbiy, madaniy va boshqa ijtimoiy funksiyalarni o'zlashtirgan bo'ladi" - deydi[7]. Muallif yoshlar ijtimoiy-demografik guruhi yosh chegaralariga aniqlik kiritib, o'rtaacha 16-30 yoshli kishilarni kiritadi. E.Erikson tomonidan ishlab chiqilgan epigenetik tamoyilga muvofiq, yoshlarda shaxsiyat rivojlanishi davomida identifikatsiya krizisi sodir bo'ladi[8]. Bunday krizis jamiyatda o'rnatilgan ijtimoiy me'yorlar va yoshlarda psixosotsial yetuklik o'rtaasidagi nomutanosiblik sababli shakllanadi. Ushbu nomutanosiblik bois yoshlik ziddiyatlarga to'la, ammo, inson hayotidagi ijtimoiy ahamiyatli davr sanaladi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki yoshlar sotsial hayotni jonlantiruvchi inson kapitalini hosil qiladi. aynan ushbu davrda individ katta hayotga mustaqil qadam qo'yadi. Yoshlik davrida ijtimoiy me'yorlarga zid hatti-harakat, agressiya, og'ma hulq-atvorni namoyon etishga ishtiyoq kuchayib boradi. "Yoshlarda og'ma hulq, – deb yozadi Dj.Ueyn, - ularning sarf etilmagan ichki quvvatini chiqarish yo'lidir"[9]. G.Zabryanskiy ta'kidlashicha: "Zamonaviy jamiyatlarda ilgari surilayotgan maqsadlar va ularga erishish vositalari o'rtaasidagi ziddiyatlar yoshlarda ijtimoiy farovon hayotga qonuniy erishishda shubha tug'diradi"[10].Oqibatda yoshlarda retretizm, ya'ni, alkogolli ichimlik, giyohvand moddalar iste'mol qilish, hattoki, suitsid orqali ijtimoiy hayotdan "uzoqlashish yoki uni tark etish" sodir bo'ladi.

Yoshlarning eng ko'p sonli va faol qismi bu – talaba yoshlar sanaladi. Talaba yoshlar ta'lim olish ehtiyoji balandligi, mehnat faolligi va dinamik hulq-avtor sohibi sifatida intellektual salohiyatli yoshlarning asosiy qatlamini hosil qiladi. O.V.Larmin talaba yoshlarga ta'rif berar ekan, ular o'ziga xos ijtimoiy-professional qatlam sifatida ta'lim va ijtimoiy funksiyalarni bajaruvchi, turmush tarzi va qadriyatli mo'ljallari bilan boshqalardan ajralib turishini ko'rsatadi[11]. Ta'lim salohiyati yosh avlod tomonidan o'zlashtirilgan bilim darajasi bilan o'lchanadi. Bunda ta'limning umumiy, kasbiy ixtisoslashuvi, ta'lim va bandlikning kasbiy-malakaviy tuzilmasi sifat ko'rsatkichlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Sotsial mobillik jamiyat taraqqiyoti davomida ijtimoiy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq kechuvchi jarayon sanaladi. Ijtimoiy o'zgarishlarga hamohang ravishda ularning tabiati qanday bo'lishidan qat'iy nazar sotsial mobillik oqimlari kuchayib boradi.

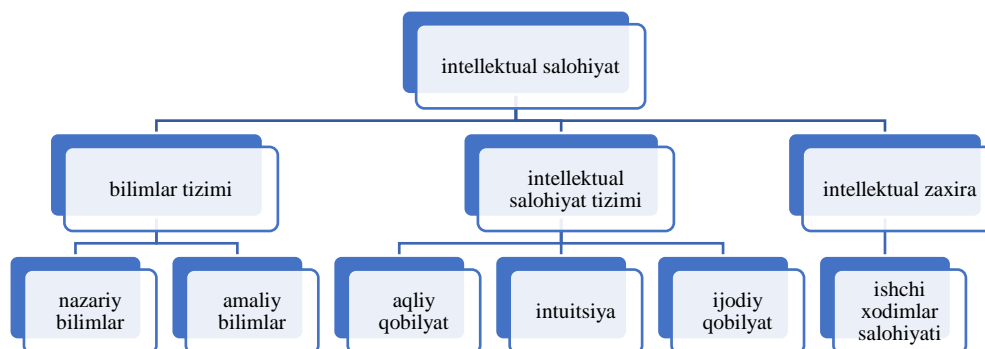
Maks Veber fikriga ko'ra, zamonaviy jamiyatlar nafaqat ijtimoiy-siyosiy tuzilmasi bilan emas, balki ijtimoiy tafovutlarga olib keluvchi ko'plab mexanizmlari bilan ajralib turadi[12].

Sotsial mobillikning sotsiologik o'rganish an'anasidagi tub burilish 1990 yillarda sodir bo'ldi. Bunda Pitirim Sorokinning hissasi salmoqli bo'lib, 1927 yilda u o'zining "Человек. цивилизация. общество" asarini chop ettirdi. Ushbu asarida P.Sorokin «sotsial mobillik deganda har qanday individ yoki faoliyati orqali yaratilgan yoki modifikatsiyalashgan sotsial obyekt (qadriyatning) ning bir ijtimoiy pozitsiyadan ikkinchisiga o'tishi tushuniladi" – deb tavsifladi[13]. P.Sorokin o'zining asarida XIX asr oxiri XX asr boshlarida yevropa va amerika jamiyatlaridagi iqtisodiy sohada statusli transformatsiyalarni o'rganar ekan, bu davrda turli qatlam vakillari orasida iqtisodiy boyib borishning barqaror tendensiyasini qayd etadi. Amerikada boylarning katta miqdorda to'planishi, quyi qatlam vakillari orasida tadbirkorlik bilan faol shug'ullanishning natijasi sifatida sodir bo'ladi. Angliya, Germaniya va Fransiya kabi Yevropa davlatlarida tadbirkorlikda keskin ko'tarilish kuzatilmasa-da, ammo muqobil stabillik saqlanib kelayotgani ijobiy baholanadi[14]. Bu iqtisodiy stratifikatsiyada quyi qatlamda turgan aholi vakillarining faol iqtisodiy tashabbuslari bois sodir bo'ldi.

Sotsial mobillikning gorizontial va vertikal turlari bo'lib, gorizontial sotsial mobillikda inson bir darajada turgan pozitsiyadan ikkinchisiga ko'chishi nazarda tutiladi. Bunda insonning ijtimoiy professional maqomi o'zgarmaydi. Vertikal sotsial mobillikda individ yoki sotsial obyektning bir sotsial qatlamdan ikkinchisiga yuqorilab ko'chib o'tishi nazarda tutiladi. P.Sorokin vertikal sotsial mobillikni inson organizmi qon aylanish tizimiga qiyoslaydi va bu bilan sirkulyatsion organik metafora g'oyasini taklif etadi. Bunda vertikal harakatlanish ijtimoiy pillapoyalardan tepaga yuqorilash bo'lsa, pastga qarab harakatlanish kishining ijtimoiy pozitsiyasidagi yo'qotishni anglatadi. Vertikal mobillik qatoridan gorizontial mobillik kishining bir pozitsiyadagi ijtimoiy guruhdan ikkinchisiga o'tish jarayonini anglatib, ijtimoiy maqomning o'sishi yoki tushib ketishi nuqtai nazaridan bunda deyarli tafovut sezilmaydi.

Tahlil va natijalar. Sotsial mobillikning har qanday turida o'lchov mezonlari iqtisodiy, siyosiy, kasbiy-professional pozitsiyalar bo'lib, ular kishining mobillogi orqali yengib o'tiladi va bir holatdan ikkinchisiga o'tish sodir bo'ladi. Aynan sotsial mobillik bois o'z davrida amerikaliklarning ijtimoiy pillapoyalardan yuqorilab ketish imkoniyati yaqqol kuzatildi[15]. Sorokinning fikriga ko'ra, bu ma'noda ta'lim va tadbirkorlik "sotsial elevator" rolini o'taydi[16].Aynan, ta'lim bois individ bir turmush tarzidan ikkinchisiga o'tadi va bu ma'noda ta'lim insonning jamiyatdagi ijtimoiy maqomini mavjud holatidan pog'onama pog'ona yuqorilab borishga xizmat qiladi. S.Lipset va R. Bendiksler uchun sotsial mobillik individning ijtimoiy tizimdagi mavjud pozitsiyalararo ko'chib yurish jarayonining yig'indisidir[17]. Mualliflarning yondashuviga muvofiq sanoatlashgan jamiyatlarda ta'lim, iqtisodiy va huquqiy yangilanishlar ijtimoiy makondagi ideal modelni shakllantiradi va unda kishilar yoki "muvaffaqiyat qozonadi", yoki "qoloq"lar safidan joy oladi. Demakki, jamiyat taraqqiy etib borishi bilan Sorokinda tan olingan ta'lim bilan bir qatorda iqtisodiy-moliyaviy ko'rsatkichlar kishining sotsial mobillogini yanada jadallashtiradi. O.Shkaratan sotsial mobillogini ilmiy o'rganish an'anasini"imkoniyatlar tengligi" g'oyasidan kelib chiqib, shartli ravishda amerikacha "optimistik" va yevropacha "pessimistik" turlarga ajratdi[18]. Yevropada "oltin me'yor" klassik model sifatida meritokratik pessimizmni ko'ndalang qo'yadi. Bunga ko'ra, Buyuk Britaniyada boyib ketish uchun "badavlat oilada tug'ilish" lozim.

Intellectual-kasbiy salohiyatli kishilar o'z mohiyatiga ko'ra jamiyatning ilg'or yetakchi qatlami bo'lib, mamlakat taraqqiyotiga zarur bo'lgan innovatsion g'oyalarni amalga oshiruvchi mas'ul guruh sanaladi. Qaysidir bir davr yoki jarayonda ushbu omilga nisbatan regress holatida sust munosabat paydo bo'lsa, ma'lum vaqt o'tib shu jamiyat taraqqiyoti inqirozni boshdan kechiradi. Ta'kidlash joizki, ta'lim zamonaviy taraqqiyotni ta'minlashda bosh omil sanalgan intellektual salohiyatni shakllantiruvchi institut rolini bajaradi. Ta'lim

iqtisodiyot rivojining fundamental omili bo'lib, u avvalambor bilimga tayanadi (1-rasmga qarang).

1-rasm. Intellektual salohiyat komponentlarining o'zaro aloqadorligi

Intellektual salohiyat o'z nomidan kelib chiqib "intellekt" atamasiga borib taqaladi. Lotin tilidan olingan "intellego" yoki "intellectus" – his etmoq, sezmoq, ta'sirlanmoq, angllamoq, bilmoq, tafakkur qilmoq, farqiga bormoq degan ma'nolarni anglatadi[19]. Fransuz psixologi Piajening fikriga ko'ra "intellekt bu yangicha sharoitga ruhan moslashish bo'lib, u go'yoki jonli organizmining tashqi muhitga moslashish ehtiyoji kabi insonning kognitiv (aqlan) moslashish imkoniyatlari ko'lamini anglatadi"[20]. Kishidagi intellektning bosh xususiyati undaki, tashqi dunyodan qabul qilib olinayotgan har qanday mazmun mohiyat o'zlashtirilmaydi, aksincha individning ichki dunyosiga munosib qismiga olinadi. Piaje intellektning rivojlanish bosqichlari haqida gapirar ekan uning 4 bosqichda kechishini ta'kidlaydi. uningcha intellektning rivojlanish bosqichining birinchi davri 0 yoshdan 2 yoshgacha davom etadi. keyingi bosqich 2 yoshdan 8 yoshgacha, uchinchi bosqich esa 8 yoshdan 12 yoshgacha va to'rtinchi bosqich 12 yoshdan boshlanib kishining butun umri davomida sodir bo'ladi. ko'rib tuganimizdek, kishida intellektning rivojlanishi muayyan yosh davri bilan chambarchas bog'langan. Ammo, ta'lim intellekt rivojini tezlashtirishi mumkin. Ta'limdan chetda qolish esa intellekt rivojida uzilishlarga sabab bo'ladi. Piaje uchun intellekt kishi rivojining archa darajalarida hulq atvorning tartiblovchilik vazifasini o'tasa, boshqa olimlar (A.Bine, L. Veksler) intellektni kishining ta'lim olish layoqati, yangi bilim, ko'nikma hosil qilish qobiliyati sifatida baholaydi[21]. "Intellekt, olingan ma'lumotlarni (mehnat predmetini) tartibga solish va oqilona umumlashtirishni o'zida ifodalaydigan inson qobiliyati tizimi bo'lib, u o'z egasidan begonalashmagan va intellektual ishlab chiqarishning asosiy omili sifatida namoyon bo'ladi"[22].

Intellektning mazmun mohiyatini ochib berishga qaratilgan ta'riflar va yondashuvlarni umumlashtirib, bugungi kunda ushbu ilmiy kategoriya fanlararo kesimda 3 ta yo'nalishda turkumlanib tavsiflanishini ko'ramiz, Bular quyidagilardan iborat:

Biologik tavsif: yangicha vaziyatga ongli moslashish layoqati.

Pedagogik tavsif: ta'lim olish layoqati, o'qitilish.

Tuzilmali yondashuv: vositalarning maqsadga moslashish layoqat, yoki u yoxud bu layoqat, qobiliyatlarning yig'indisi[23].

Intellektual salohiyat rivojlanishi uchun mavjud bilim va ko'nikmalar rivojlanish holatiga o'tishi kerak bo'ladi. Rivojlanish holatidagi salohiyat esa aniqlangan holatga o'tishi va realizatsiya bosqichiga o'tishi talab etiladi.

Jamiyatning intellektual salohiyati – bu uning g'oyalarni generatsiya qilish imkoniyati, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonlariga yangiliklar kiritishi va bu bilan ilgari harakat qilish uchun sharoitlar yaratishidir. Texnologik jarayon insonning ta'lim, ilmiy (yangi bilimlar) va texnik (kashfiyotlar, konstruksiyalash) faoliyati bilan ta'minlanadigan texnologik sivilizatsiya sharoitida fan va texnologiya sohasida inson kapitalidan foydalanish, ya'ni olimlar, muhandislar, konstruktorlar, texniklar, yuqori malakali ishchilar faoliyati moddiy ishlab chiqarish va ijtimoiy sohani rivojlantirishning hal qiluvchi omiliga aylanib bormoqda.

Shulardan kelib chiqib, biz intellektual salohiyatga o'zimizning quyidagi ta'rifimizni keltirdik: "Intellektual salohiyat ijtimoiy iqtisodiy kategoriya bo'lib, u o'zida ijodkorlik va aqliy qobiliyatni namoyon qiladi va innovatsion g'oyalarni amaliyotga joriy etish uchun ijtimoiy tajribani qabul qiladi, voqea-hodisalarni amaliy tajriba asosida baholab, ilmiy prognoz beradi va mushohada qiladi". Intellektual salohiyat – bu inson tafakkurining qisqa fursatda va aniq faollashish holati bo'lib, bu kishining yangi bilim, intellektual ko'nikma va malakalarni yuqori tezlikda o'zlashtirishini ta'minlaydi. Ammo, intellektual salohiyat maxsus ta'lim yoki kasbiy tajribasi bo'lmagan ishchi-xodimlar faoliyati samaradorligini kafolatlamaydi.

Aynan kognitiv boshqaruv doirasida ilmiy ishlarini olib borgan M.V.Suxaryev individual va sotsial intellektning introsotsialligini o'rganar ekan, "shaxsning atrof muhit ta'sirida shakllangan g'oyalari, individual noyoblik kasb etadi va "olamning kognitiv modeli"ga aylanadi, deb hisoblaydi. Jamoaviy faoliyat taqsimlangan kognitiv model tomonidan tartiblanib, individual tafakkur guruhli intellekt bilan intellektual kommunikatsiya orqali tahrirlanadi[24]". Vaholanki, intellektual salohiyatni kasbiy nuqtai nazardan rivojlantirish va shakllantirib borishda mavjud manbalar, unga ta'sir qiladigan sotsial omillar muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa va takliflar. Intellektual salohiyatli jamiyatga erishish jarayoni yuqori texnologiyalar, ma'naviy, ta'lim va ijtimoiy hayotdan tortib iqtisodiy-ishlab chiqaruvchilik sohalarida texnologik o'sish bilan shartlanadi. Bunday jarayon avvalo ta'lim tizimiga bo'lgan ehtiyojni oshirib, "ta'lim + jamiyat" qurilishiga turtki beradi. Ushbu jamiyatni harakatga keltiruvchi asosiy kuch esa intellektual elita bo'lib, ular jamiyat intellektual darajasini o'stirish va madaniy elita qatlamini kengaytirishda asosiy mexanizm rolini o'taydi. Ammo so'nggi yillarda o'tkazilgan tadqiqotlar, ilmiy, ta'limiy jamiyatlar tomonidan o'tkazilgan baholashlarga ko'ra, maktab o'quvchilari, talabalar va yosh mutaxassislarda intellektual salohiyat keskin sustlashib, kognitiv va madaniy izdan chiqish kuzatilmoqda. Shu sababli, boshqarishda yangi funktsiya ya'ni, "bilimni boshqarish" g'oyasi ilgari surildi.

ADABIYOTLAR

1. Социология молодежи. // отв. Редактор В.Т.Лисовский. – СПб: Университет, 1996. – С. 56.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasining 72 sessiyasida so'zlagan nutqidan. 2018 yil 19 sentabr. – B. 1.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. 24.01.2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi. – Toshkent., 2000.

5. www.socioline.ru
6. Головатый Н.Ф. Социология молодёжи. – Москва, 1999. – С. 32.
7. Лисовский В.Т. Социология молодёжи. – СПб: Университет, 1996. – С. 56.
8. Добренков В.И., Кравченко А.И. Фундаментальная социология. Том 7. Человек, индивид, личность. – Москва: ИНФРА-М, 2000. – С. 471.
9. Уэйн Дж. Зимой в горах // Иностранная литература. 1972. № 5. – С. 235.
10. Забрянский Г. И. Социология преступности несовершеннолетних. Минск, 1997. – С. 77.
11. Молодёжь в России. // Стат.сборник. – Москва: ИИЦ, Статистика России, 2010. – 166. С.
12. Вебер М. Основные социологические понятия. Избранные произведения. Перевод с немецкого и общая редакция Ю.Н.Давыдов. – Москва: «Прогресс», 1990. – С. 602-633.
13. Сорокин П. Социальная стратификация и мобильность. Монография. – Москва: Директ-медиа, 2007. – С. 346.; Сорокин П. Социальная мобильность, её формы и флуктуация. // Человек, цивилизация, общество. Общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Согомонов – Москва: Политиздат. 1992. – С. 373-374.
14. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. Человек, цивилизация, общество. // Общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Согомонов. – Москва: Полит-издат. 1992. – С. 251.
15. Никишин Е.А. Исследования мобильности. История и перспектива исследования социальной мобильности после мобильного поворота. Журнал социологии и социальной антропологии. 22 /№2. – С. 96.
16. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. Человек, цивилизация, общество. // Общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Согомонов. – Москва: Полит-издат. 1992. – С. 312.
17. Lipset S., Bendix R. Social mobility in industrial society. – New Brunswick: Transaction Publishers, 1991.
18. Шкаратан О.И. Ожидания и реальность. Социальная мобильность в контексте проблемы равенства шансов. Общественные науки и современность. 2011. №1. – С. 5-24.
19. <http://linguaeterna.com/vocabula/show.php?n=23572>
20. Пиаже Ж. Избранные психологические произведения. – М.: Наука, 1969. – С. 85.
21. Олейников А.М. Особенности психолого-педагогического процесса в работах Алфреда Бине. // Северо Кавказский психологический вестник. 2010. Т.8. №3. – С. 35.
22. Yorqulov H.O. O'tish davri davlat siyosatida intellektual salohiyatni shakllantirish va rivojlantirish muammolari. / Siyosiy fanlar nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. – Toshkent 2007. – В. 12.
23. Прошак В.В. Интеллектуальный потенциал Украины в условиях рыночной трансформации экономики: Автореф. Дис. ... канд.экон.наук. – Львов: 2002. – С. 6.
24. Сухарев М. В. Когнитивные процессы в локальном сообществе. // Труды Карельского научного центра Российской академии наук, 2012. №6. – С. 29-33.